

Hvorfor intervjuet ikke Harald Eia meg?

TEKST

Magne Raundalen

PUBLISERT 5. mai 2010

PSY
KOL
OGI

Magne Raundalen, denne månedens kronikkforfatter, er bestefar og spesialist i barn knyttet til Senter for Krisepsykologi i Bergen. Sammen med Karen Kollien Nygaard, Kjell Underlid, Nadia Ansar, Guri Vindegg og Peder Kjøs er han invitert av Tidsskriftet som fast kronikør. Neste måned: Karen Kollien Nygaard.

Når jeg skriver «meg», mener jeg barnepsykologen. Og det umiddelbare svaret er at da ville ikke den delen av opplegget *Hjernevask* blitt særlig spektakulært. For barnepsykologene i vår tid har aldri fryktet verken gener eller biologer. Vi har for lengst erklært at det ikke dreier seg om gener *eller* miljø, men om både og. Det er likevel på kanten av intetsigelse, og en lettere arrogant avvisning av spørsmålet. Nå er det ikke farlig å være arrogant overfor Harald Eia. Men han kunne raskt slått tilbake og spurt om hvor mye av hvert, min gode Magne. Da hadde det ikke vært særlig lurt å svare «litt av hvert». For da hadde nok Eia ledd meg ut, sammen med anerkjente og mindre anerkjente professorer som han med letthet spadde opp blant Amerikas 307 millioner innbyggere. Jeg hadde likevel våget meg så langt, fordi jeg har et kort i ermet.

Dessuten har jeg en skjult agenda. Jeg ville prøve å dempe skadevirkningene av Harald Eias, på mange måter ellers prisverdige, opplegg. Min skjulte plan var å punktere alle beroligende heliumballonger Eia har sluppet. Det vil si de som lekende lett letter med et budskap om at vi kan ta lett og lettere på hva vi utsetter barn for. Fordi genene enten skyter barna ut og opp til himmels, eller sender dem ned og til helvete uten mellomlanding.

«Dessuten har jeg en skjult agenda. Jeg ville prøve å dempe skadevirkningene av Harald Eias, på mange måter ellers prisverdige, opplegg»

Okei, Harald, vi drar til University of Texas, og der skal du treffe en verdensberømt professor du aldri har nevnt navnet på. Det kan godt tenkes at du har hørt om ham, men

tenkt at han ikke passet for deg. Navnet er Bruce D. Perry, og han laget for mer enn femten år siden betegnelsen «the use-dependent brain» – den bruksavhengige hjernen. Han hadde mer biologi og gener innabords enn en hvilken som helst hurtiglesende, frafallen sosiolog. Jeg kunne godt tenke meg at du dresset deg litt skikkelig og spilte rollen som seriøs, for spille kan du jo. Vi må ikke risikere at han glipper ut av hendene på oss fordi han tror jeg har dratt med meg en komiker. Dette er alvor.

Vi er klar for møtet med Bruce D. Perry. Jeg er intervjuer, og Harald skal holde mikrofonen. Da oppnår jeg fritak fra Vær varsom-plakaten, for den har jo ikke forbud mot hva man kan utsette et mikrofonstativ for. Det som verre er, selvsagt, er at intervjuet med Bruce D. Perry er fingert. Jeg tar sjansen på at det går greit, siden det nå står på trykk at det er det.

– *Bruce Perry, hva legger du i begrepet «den bruksavhengige hjernen»?*

– Det dreier seg om det faktum at bare 15 prosent av hjernens mulige oppkoblinger er ferdigstilt når barnet blir født etter ni måneder med primært genstyrt utvikling gjennom svangerskapet. Hver enkelt av de over ett hundre milliarder av hjernecellene babyen blir født med, har en kapasitet for over 10 000 kontakter på sin personlige Facebook. Dersom du foretar en enkel multiplisering av det som gjenstår, dreier det seg om en kvadrillion nye utløpere som skal lages. Det er et tall som må skrives med 24 nuller, og det innebærer at barnets hjerne, i noen av de første leveårene, legger opp 250 000 nye kontakter *i timen* i barnets våkne tid!

– *Og disse er i det store og hele styrt av genene?*

– Nei, der tar dere alvorlig feil. There is nothing more biological than experience – det finnes ikke noe mer biologisk enn erfaringene. Dette synet utelukker ikke sterke innslag fra genene, men tenk bare på språkutviklingen. Brocas område med ordboken som nå skal fylles, den ville ligge der helt tom dersom barnet gjennom tidlig oppvekst overhodet ikke ble snakket til. Barnet kommer til verden med muligheter for å utvikle alle verdens språk, men ender opp med ett eller to morsmål, avhengig av om de vokser opp ett- eller tospråklig der hjemme. For dem med enkle hjerner blir det ofte for komplisert, dette at jeg forteller dem at erfaringene skaper biologi.

– *Har dette sammenheng med dine teorier om de fire hjerner?*

– For så vidt, men dette er ikke noen teori, og tenkemåten er ikke min opprinnelig, men det er et meget hensiktsmessig utgangspunkt for funksjonell hjerneforskning. Hjernen vår er preget av evolusjon og utvalg av gener, men den er også bygget i en sekvens fra det mest primitive, det vi har felles med mange dyrearter, helt til topps til det som er det unikt menneskelige, nemlig språk og refleksjon. Både hierarki og sekvens er sammenfallende. Det eldste er det enkle, det nyeste er det avanserte. Men disse delene må samhandle, og de bygger på hverandre. La oss ta hjernestammen først. Der styrer genene. Du blir født med samme kroppstemperatur enten det har vært krig i hjemlandet, eller krig i hjemmet. Etasjen over, midthjernen, som har ansvar for blant annet aktivering og søvn, kan i større grad bli påvirket av erfaringene. Den kan blant annet bli destabilisert. Emosjonshjernen, som er den tredje delen, har mange

felleselementer, fortsatt, fra dyreverdenen – for eksempel kamp- og fluktsentrene. Men jo høyre opp du kommer, desto større innflytelse får erfaringen når det gjelder dimensjoneringen av etasjene, det vil si takhøyden. For å si det enkelt, kan kamp- og fluktsentrene i emosjonshjernen bli overformatert på bekostning av en underbemannet språkhjerne. Da har du et problem som i stor grad er forårsaket av eksponering for negative erfaringer.

– Som forsker har du vært spesielt opptatt av skadevirkningene av forsømmelse, vold og overgrep, og faktisk utarbeidet en ny terapimodell for hvordan vi kan nå ned til dypere, underformaterte områder av hjernen, for å reparere dem i ettertid. Det vil nesten si at vi kan fylle noen av hullene etter tidlige skader og forsømmelse. Er du en erfaringsfantast som ser bort fra genenes betydning?

– Nei, på ingen måte. Egentlig bygges hjernen etter et fornuftig program, og den trenes av erfaringene til å bli best mulig tilpasset forholdene. For eksempel til å tåle, og til å forberede seg på overlevelse, også under ekstremt negative livsforhold. Det er kanskje nok i denne sammenhengen å minne om at en slik hjerne, utviklet under mishandling, traumer og påkjenninger, ikke vil lykkes like godt i kompetansesamfunnets ubønhørlige krav til langvarig og krevende utdanning.

Hva sier du til dette, Harald Eia? Jeg vil anbefale deg en bok. Den ene ganske ny og heter *Den lille, store forskeren* – den har kommet på norsk, og jeg har skrevet forordet. Boken er skrevet av Alison Gopnik, Andrew Meltzoff og Patricia Kuhl, alle fremstående amerikanske forskere. Kuhl var i alle år Hillary Clintons rådgiver mens hun var i Det Hvite Hus. Meltzoff ble verdensberømt fordi han viste filmer av nyfødte som rakte tunge tilbake til pappa hvis han gjorde det i ti sekunder. Den yngste han fikk til å imitere far, var 42 minutter gammel. Så her kan du snakke om gener. Men hvis babyen aldri får se en tunge, så gjør han eller hun det ikke. Da kan du snakke om erfaringer.

Forfatterne beskriver også på en overbevisende måte barnets medfødte læringsinstinkt. Når de plasserte videoopptakere over det hjemkomne nyfødte barnets seng natten igjennom, natt etter natt, kunne de konstatere at allerede etter ti netter hjemme oppdaget barnet at det var forskjell på servicen på dagtoget og i nattvognen. Riktignok protesterte det mot ordningen det første halvåret, men begynte altså å roe seg etter mindre enn to uker.

Vet du hvorfor japanere som kommer til Amerika bestiller flid lice i stedet for fried rice? Tror du det er genene som spiller dem et puss? Nei, det er kort og godt at erfaringene ikke har laget ledninger til lydene som skiller mellom r og l, fordi det er uinteressant på japansk.

Kjære Harald! Takk for at du får folk til å lese og til å tenke. Men husk at det kompliserte er langt mer interessant i det lange løp enn det enkle. Det er helt sikkert genetisk bestemt. *Varia homo delectat!*

TEKST

Magne Raundalen